

УДК 811.111:82-1

DOI 10.32999/ksu2413-3337/2019-36-18

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ ПРИРОДА В АМЕРИКАНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ

Поторій Наталія Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови та методики її викладання
Херсонський державний університет
nataliapotori@ukr.net
orcid.org/0000-0002-4181-6829

У статті розглядаються гендерні особливості вербалізації концепту ПРИРОДА в американському поетичному мовленні. З'ясовано, що функціонування займенників у поетичному тексті має безпосередній вплив на гендерну специфіку концепту ПРИРОДА. Увагу зосереджено на окремих випадках уживання займенників чоловічого та жіночого роду, вибір яких залежить від ролі образів у поетичній свідомості автора й читача та від характеру світосприйняття, що базується на певних культурних традиціях.

Ключові слова: концепт ПРИРОДА, гендер, образи природи, семантика, антропоморфізм, лінгвокультура, займенники.

GENDER PECULIARITIES OF VERBALIZATION OF THE CONCEPT NATURE IN AMERICAN POETRY

Potorii Nataliia Volodymyrivna,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of the English Language and Methods of Teaching
Kherson State University
nataliapotori@ukr.net
orcid.org/0000-0002-4181-6829

The article deals with the gender features of verbalization of the concept NATURE in American poetry. It is revealed that the functioning of pronouns in poetic text has a direct influence on the gender specificity of the concept of NATURE. Attention is focused on individual cases of the use of pronouns of male and female gender, the choice of which depends on the role of images in the poetic consciousness of the author and the reader, and on the character of world perception based on certain cultural traditions, stereotypical representations of some images characterized by certain pronouns are analyzed as well.

The analysis of American poetic texts confirms the fact of the domination of the meaning of NATURE as the WOMAN-NATURE (MOTHER). Nature in the poetic world is not only a neutral background for the image of human life, it transmits deeply subjective interpretations of the vision of the world by each individual artist. Therefore, the concept NATURE in poetic speech contains those lexemes that denote phenomena reflecting information about emotions, feelings, associations related to them, that is, they perform a nominative function, as well as the words of the same semantics, which, in addition to the nominative, still carry out connotative function, that is, they have an additional positive or negative meaning.

In poetic speech, the images of nature are considered in close connection with the phenomenon of anthropomorphism, since the notions of animal and plant life contribute to the reproduction of images, the filling of the text with profound meaning, the creation of stylistic effect. The use of pronouns denoting the animated names (He or She) instead of the images that embody the forces of nature, the celestial bodies, etc., contributes to the creation of the mystery of the image, the disclosure of its inner world, giving it significance. Analyzing the given material, we take into account that in each of the poetic texts only some of the potential notions are actualized. Understanding gender as a socio-cultural category, reproduced in the speech consciousness of a person, and taking into account the contextual environment in which the images are actualized, we have investigated the dominant associations of the author that influence the choice of the pronoun for the most complete and adequate objectivation of the concept NATURE.

Key words: concept NATURE, gender, images of nature, semantics, anthropomorphism, linguistic culture, pronouns.

Статтю присвячено дослідженню гендерної специфіки вербалізації концепту ПРИРОДА в американському поетичному мовленні. На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки у роботах вітчизняних та зарубіж-

них учених активно вивчаються окремі концепти, досліджуються їх особливості, функції, принципи класифікації тощо (Л.І. Белєхова, А.Д. Белова, О.П. Воробйова, С.А. Жаботинська, О.С. Кубрякова, А.П. Мартинюк,

О.І. Морозова, А.М. Приходько, І.С. Шевченко, М. Freeman, R. Jackendoff, R. Langaker, G. Lakoff, R. Tsur). У річищі антропоцентричної парадигми знання значення слова не обмежується лише словниковим визначенням, більш того, слово співвідноситься з концептом. У межах лінгвокультурології концепт розглядається як семантичне утворення, відзначене лінгвокультурною специфікою, і тим або тим чином характеризує носіїв певної етнокультури. Концепт має складну, багатовимірну структуру, яка, окрім понятійної основи, включає соціо-психо-культурну складову, що не стільки мислиться носієм мови, а надто переживається ним; вона включає асоціації, емоції, оцінку, національні образи й конотації, властиві певній культурі [2, с. 36].

Концепт ПРИРОДА, як багатогране явище, був об'єктом аналізу таких лінгвістів як О.О. Жихарева, Д.О. Ламінська, І.М. Літвінова, О.В. Малярчук, Н.І. Маругіна, які досліджували його з позицій лінгвокультурологічного, логічного та семантико-психологічного підходів. **Актуальність** теми статті зумовлена, по-перше, антропоцентричним характером концепту ПРИРОДА, його провідним місцем у будь-якій лінгвокультурі, у тому числі й англомовній, по-друге, актуальним видається дослідження концепту ПРИРОДА в його різноманітних проявах поняттєвого, ціннісного й образного змісту, що уможливує розкриття гендерних особливостей концептуалізації природи представниками англомовної лінгвокультури, і цілком відповідає загальному орієнтури сучасної лінгвістики на виявлення опосередкованої присутності суб'єкта у мові й мовленні.

Метою статті є з'ясування гендерних особливостей актуалізації концепту ПРИРОДА в американському поетичному мовленні крізь призму функціонування займенників.

Природні об'єкти і феномени завжди вважалися частиною культурного оточення всіх, хто живе на Землі. Концепт ПРИРОДА посідає важливе місце в системі знань та уявлень людини про світ, будучи тісно пов'язаним із культурою та менталітетом народу. У поетичній картині світу, яка відбиває особливий спосіб осмислення та сприйняття реальності, концепт ПРИРОДА співвідноситься з індивідуально-авторською концептуалізацією, що властива поетові як творчій мовній особистості. Концепт ПРИРОДА має розгалужену структуру, що складається з великої кількості лексичних експлікацій, а тому, незважаючи на загальноновживаність, у творчості кожного письменника він набуває нових семантичних ознак [3, с. 46].

Варто зазначити, що явища природи так само, як і сама природа, отримують у віршованих текстах американської поезії вагоме

значення, шанобливе ставлення і повагу до себе. Це підтверджується фактом уживання займенників чоловічого і жіночого роду замість традиційного *it*. Наприклад:

To him who in the love of Nature holds / Communion with her visible forms, she speaks / A various language (W.C. Brayant);

And Nature gladly gave them place, / Adopted them into her race (R.W. Emerson);

Why Nature loves the number five, / And why the star-form she repeats (R.W. Emerson);

A Narrow Wind complains all Day / How some one treated him / Nature, like Us is sometimes caught / Without her Diadem (E. Dickinson);

Займенником *him* активізується чоловічий образ ВІТРУ, що втілює силу, фізичний потенціал, розкутість, інколи агресивність. ПРИРОДА як абстрактне поняття позначена займенником жіночого роду (*she, her*), оскільки вона втілює красу, чарівність, привабливість, вона потребує опіки, чутливого ставлення, вона асоціюється з жінкою, яка дає життя.

Життя породжується й іншими об'єктами природи, які так само в американських поетичних текстах позначаються займенником жіночого роду (*she*). Наприклад: *But still would I sing to my maidenly apple-tree, / Before she has born me a single apple of red* (J.C. Ransom).

У наведеному прикладі дерево яблуні позначено займенником жіночого роду як символ родючості, плідності, життєдайності, подібно до всіх живих організмів у природі. Яблуко є плодом дерева життя й символізує саме це життя [4, с. 549].

Уживання займенників *he* і *she* у поетичному тексті експлікують текстовий концепт КОХАННЯ, об'єктом якого є людина. Однак, загадкові почуття, що виникають між чоловіком і жінкою, можуть бути втілені у термінах, що вербалізують концепт ПРИРОДА: *Lovers, forget your love, / And list to the love of these. / She a window flower, / And he a winter breeze* (R. Frost).

ВІТЕР позначений займенником чоловічого роду як уособлення сили, мужності, і, водночас, трепетливого, ніжного ставлення до жінки (оскільки це був легкий бриз). КВІТКА постає в образі ЖІНКИ – красива, приваблива, тендітна.

Асоціації, що виникають при порівнянні ЖІНКИ з КРАСОЮ, сприяють тому, що в поетичних текстах КРАСА вже не осмислюється як абстрактне поняття, а набуває жіночих рис і перевтілюється в жіночий образ, про що свідчить уживання займенника жіночого роду. Наприклад: *Say no to Beauty she is good* (E. Wylie).

Аналіз віршованих текстів американської поезії підтверджує факт домінування значення ПРИРОДИ як ПРИРОДИ-ЖІНКИ (МАТЕРІ). Природа у поетичному світі висту-

пає не просто нейтральним фоном для зображення людського життя, в ній передаються глибокосуб'єктивні інтерпретації бачення навколишнього світу кожним окремим митцем. Тому концепт ПРИРОДА у поетичному мовленні містить ті лексеми, що номінують явища, які відображають інформацію про емоції, відчуття, асоціації, пов'язані з ними, тобто виконують номінативну функцію, а також слова тієї самої семантики, які, крім номінативної, виконують ще й конотативну функцію, тобто несуть додаткове позитивне або негативне значення.

Для прикладу звернемося до фрагменту поетичного тексту Е. Дікінсон "Nature the gentlest mother is": *Nature the gentlest mother is / Impatient of no child, / The feeblest of the waywardest / Her admonition mild* (E. Dickinson). Сама назва поезії та вжиті в ній лексеми *house hold, prayer, children, care, silence* є свідченням того, що природа тут втілює образ матері, материнської турботи про своїх дітей, символом спокою і затишку.

У поетичному мовленні образи природи розглядаються у тісному зв'язку з явищем антропоморфізму, оскільки поняття тваринного і рослинного світу сприяють авторам у відтворенні образів, наповненні тексту глибоким змістом, створенні стилістичного ефекту. Використання займенників, що позначають назви істот (*He* або *She*), замість *it* до образів, які уособлюють сили природи, небесні світила тощо сприяє створенню загадковості образу, розкриття його внутрішнього світу, надання йому значущості. Саме до таких прийомів нерідко вдається Е. Дікінсон. Так, займенником жіночого роду вона позначає природу, душу тощо, а займенник чоловічого роду вживається при позначенні птахів, вітру, Сонця, смерті. Наприклад: *Alter! When the hills do – / Falter! When the Sun / Question if His Glory / Be the Perfect One* – (E. Dickinson).

Надання людських рис Сонцю через уживання займенника чоловічого роду (*His*) підкреслює тонке відчуття і розуміння сил природи авторкою, що сприяє поетичному олюдненню навколишнього світу. Таке уподібнення неживих предметів чи явищ природи людським якостям називається персоніфікацією, істотною частиною якої і є антропоморфізм [1, с. 547-548]. Персоніфікація допомагає зрозуміти такі речі, як сили природи, звичайні події, абстрактні поняття, неживі об'єкти.

Крім того, авторка в поезії "Nature and God – I neither knew" ототожнює природу та її властивості з образом Бога, обоюдно і боготворить її: *Nature and God – I neither knew / Yet Both so well knew me / They startled, like Executors / Of My identity* (E. Dickinson).

Уживання ініціального займенника *Both* є маркером шанобливого ставлення до природи, поклоніння їй.

В іншому поетичному тексті Е. Дікінсон "Nature" is what we see" письменниці, звеличуючи природу, наголошує на безпорадності людини, людської мудрості порівняно з навколишнім світом, його гармонією, простотою та водночас величчю: *Nature is Harmony / Nature is what we know / Yet have no art to say / So impotent Our Wisdoms / To her Simplicity* (E. Dickinson).

Людина й природа інколи поєднуються зв'язками, які не завжди можна логічно осягнути. Наприклад: *His self and the sun were one / And his poems, although makings of his self / Were no less makings of the sun* (W. Stevens).

Увагу привертає оригінальне тлумачення внутрішньої сутності (розуму і духу) людини, її "Его". *Self* виступає у ролі іменника, який у поєднанні із займенником чоловічого роду (*his*) вказує на внутрішній світ персони чоловічої статі. Персонаж тут зображений "зсередини". А те, що внутрішня сутність людини (*his self*) і навколишній світ (*the sun*) зливаються в одне ціле (*hisself + thesun = one*), свідчить про взаємопроникнення людини й природи, їхньої належності до великої містичної єдності.

Утім, природа асоціюється не лише з позитивом, а й виступає певною мірою негативним тлом, наприклад, для зображення самотності чи навіть швидкоплинності життя і смерті. У вірші "Nature – some times sears a Sapling...", змальовуючи зміни у природі, її оновлення – появу нових паростків та їх загибель – Е. Дікінсон звертається до людства, котре "має душу, але помирає не так помітно": *Nature – some times sears a Sapling / Sometimes – scalps a Tree / We – who have the Souls / Die of tenebrity – Notso vitally* (E. Dickinson). Ідея єднання людини з навколишнім світом не підкреслює ідеальний образ природи, а, навпаки, дає змогу продемонструвати різнопланову вербалізацію концепту ПРИРОДА шляхом використання лексичних одиниць з нейтральною семантикою, позитивним значенням, а також негативними конотаціями.

Слід звернути увагу на те, що у нашому дослідженні ми пропонуємо тлумачення семантичного наповнення займенників з урахуванням їх синкретичних особливостей та контекстуальної багатозначності у процесі функціонування у поетичному тексті. Для прикладу звернемося до поетичного тексту Р. Уїлбера "She" (R. Wilbur) – "Вона":

What was her beauty in our first estate / When Adam's will was whole, and the last thing / Appeared the gift and creature of his king, / How should we guess? Resemblance had to wait / For separation, and in such a place / She so partook of water, light and trees / As not to look like any one of these. / He woke and gazed into her naked face. / But then she changed, and coming down amid / The flocks of Abel and the fields of

Cain, / Clothed in their wish, her Eden graces hid, / A shape of plenty with mop of grain, / She broke upon the world, in time took on / The look of every labor and its fruits. / Columnar in a robe of pleated lawn / She cupped her patient hand for attributes, / Was radiant captive of the farthest tower / And shed her honor on the fields of war, / Walked in her garden at the evening hour, / Her shadow like a dark ogival door, / Breasted the seas of all the westward ships / And, come to virgin empires, changed again – / A moonlike being truest in eclipse / And subject goddess of the dreams of men. / Tree, temple, valley, prow, gazelle, machine, / More named and nameless than the morning star, / Lovely in every shape, in all unseen, / We dare not wish to find you as you are, / Whose apparition, biding time until / Desire decay and bring the latter age, / Shall flourish in the ruins of our will / And deck the broken stones like saxifrage.

На перший погляд, займенник *she* демонструє семантичну невизначеність, амбівалентність, багатозначність, тобто втілене у ньому смислове наповнення ніби “плаває” у семантичному просторі поетичного тексту, не маючи однозначної значеннєвої характеристики. Проте, ґрунтовне дослідження образу, позначеного займенником жіночого роду (*she*), сприяє виявленню його багатозначності й необмеженості семантичного репертуару. Вживання займенника *she* без вказівки на особу свідчить про можливість варіантних замінів, що деякою мірою підсилює багатозначність. Образ, позначений у поетичному тексті займенником *she*, у контексті отримує розгортання, що дозволяє постулювати наявність прихованих смислів, втілених у займеннику *she*. Поет відтворює багатогранність художнього образу Природи (*she*), що складається з багатьох іпостасей, значення яких виявляються через контекстуально-інтерпретативний аналіз ознак, що активуються номінативними одиницями у поетичних рядках. Так, значення “жіноче начало” вилучаємо з такого фрагменту: *What was her beauty in our first estate / When Adam's will was whole*. Наведені рядки сприяють активації одного з компонентів значення архетипу АНІМИ (ІНЬ). Аналогічно вилучаємо значення “Земля”: *Resemblance had to wait / For separation, and in such a place / She so partook of water, light and trees*. Інтерпретація фрагменту *She broke upon the world, in time took on* дає змогу розкрити компоненти змісту поняття “життя” завдяки займеннику *she*. Складники широкого спектру значення слова “захисниця” розкриваються у такому описі: *She cupped her patient hand for attributes [...] And shed her honor on the fields of war / Walked in her garden at the evening hour / Her shadow like a dark ogival door*. Контекстуально-інтерпретативний

аналіз поетичного тексту сприяє вилученню таких значень: “Богиня” (*And subject goddess of the dreams of men*), “краса” (*the morning star / Lovely in every shape, in all unseen*), “вічність” (*Desire decay and bring the latter age / Shall flourish in the ruins of our will / And deck the broken stones like saxifrage*).

Вербалізація концепту ПРИРОДА, втіленого через розгортання семантики займенника *she*, ілюструє рисунок 1.

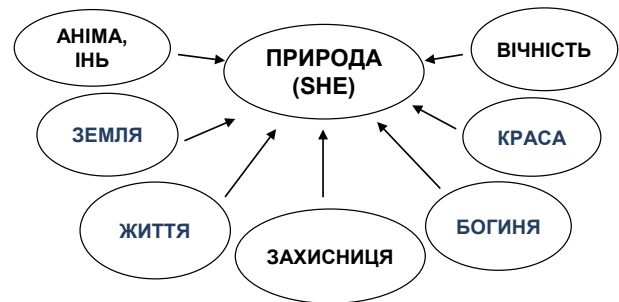

Рис. 1. Контекстуальне наповнення концепту ПРИРОДА у поетичному тексті Р. Уїлбера “She”

Таким чином, аналіз поетичних текстів свідчить про те, що значення займенників, їх вплив на специфіку об’єктивації концепту ПРИРОДА та гендерні особливості вербалізації концепту ПРИРОДА загалом відбуваються через різні контекстуальні зв’язки та у процесі розгортання змісту тексту. Аналізуючи фактичний матеріал, ми беремо до уваги той факт, що у кожному з поетичних текстів актуалізується лише частина потенційних значень, утілених у тій чи тій займенниковій одиниці. Реалізація всього спектру значень в одному тексті неможлива, оскільки в думці інтерпретатора спливають лише ті аналогії, що є актуальними для нього у конкретному випадку.

Гендерні особливості вербалізації концепту ПРИРОДА полягають у виборі займенників чоловічого та жіночого роду на позначення того чи того образу. Розуміючи гендер як соціокультурну категорію, що відтворюється в мовній свідомості людини, та враховуючи контекстуальне середовище, в якому актуалізуються образи, ми дослідили домінуючі асоціації автора, які впливають на вибір займенника для найбільш повної й адекватної об’єктивації концепту ПРИРОДА.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром’як, Ю.І. Ковалів та інш. Київ : ВЦ “Академія”, 1997. 752 с.
2. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учеб. пособие. Москва : Тетра Системс, 2004. 256 с.
3. Табакова Г.І. Концепт “природа” в структурі художнього світу ліричної прози. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Бердянськ, 2014. Вип. II. С. 45–55.

4. Энциклопедия символов, знаков, эмблем / сост. В. Андреева и др. Москва : Локид; Миф, 2000. 576 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

5. The Academy of American Poets [Electronic source]. – Access mode : <http://www.poets.org/index.php>

6. Emily Dickinson Poems [Electronic source] / Emily Dickinson. – Access mode : <https://www.poemhunter.com/emily-dickinson/>

REFERENCES:

1. *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk* (1997) [Literary Reference Book] / R.T. Hromyak, Y.I. Kovalivtainsh. Kyiv : VC “Akademiya” [in Ukrainian].

2. Maslova, V. A. (2004). *Kohnytyvnaya lynchvystyka* [Cognitive Linguistics] Moscow : Tetra Systems [in Russian].

3. Tabakova, H. I. (2014). Kontsept “pryroda” v strukturі khudozhnyoho svitu lirychnoyi prozy [Concept “Nature” in the Structure of Artistic World of Lyric Prose]. *Nauko vizapysky Berdyans'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. Berdyans'k. Vyp. II. (pp. 45–55) [in Ukrainian].

4. Entsyklopediya symvolov, znakov, emblem (2000) [Encyclopedia of Symbols, Signs, Emblems]. V. Andreeva (Ed.). Moscow : Lokid; Mif [in Russian].

5. The Academy of American Poets. – Retrieved from: <http://www.poets.org/index.php>

6. Emily Dickinson Poems. – Retrieved from: <https://www.poemhunter.com/emily-dickinson/>